

Кочубей Лариса Олександрвна

доктор політичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу теоретичних та прикладних
проблем політології Інституту політичних і експертно-аналітичних досліджень
ім.І.Ф.Кураса

Інформаційно-комунікативні технології взаємодії влади та опозиції в сучасній Україні

Проаналізовано сучасні інформаційно-комунікативні технології взаємодії влади та опозиції за перший рік президентства П.Порошенка. Дослідження проводилося на основі п'яти ключових інтернет-джерел. Узагальнено поняття опозиції можна визначити так: опозиція—це організована група суб'єктів, що на основі спільного інтересу веде боротьбу різними доступними засобами за можливість володіння домінуючим політичним ресурсом та, залежно від форми функціонування, може набувати таких ознак, як системність та інституційність. Відзначається, що домінуючими серед публікацій у охарактеризованих джерелах про владу є теми політики, міжнародних відносин, економіки; натомість переважаючими темами про опозицію є соціальна проблематика та тема війни. Наголошується, що «електронне урядування» — це внутрішня урядова інформаційна інфраструктура, аналог корпоративної мережі, а також зовнішня інформаційна інфраструктура, що взаємодіє з громадянами, підприємствами й організаціями.

Ключові слова: влада, опозиція, взаємодія, технології інформаційно-комунікативні, Україна, інформаційно-комунікативні технології, політичні процеси, електронне урядування.

Нові можливості впливу на політичну систему з використанням інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) виводять політичні відносини на якісно новий рівень, забезпечуючи зворотний зв'язок між владою і громадянами, між опозицією і суспільством, між владою і опозицією.

Сучасні політичні події в Україні зумовили актуалізацію проблеми взаємодії влади та опозиції. Особливо гостро стоїть питання інформаційно-комунікативної діяльності. В сучасній Україні існує брак довіри і до влади, і до опозиції. За такої ситуації потенціал, закладений у концепціях інформаційного суспільства, повинен бути реалізований з максимальною користю.

Надзвичайно важливим на сьогодні є розглянути політичні процеси, які відбувалися в Україні протягом останніх років, з точки зору пошуку опозицією налагодження хоча б якихось змін у взаєминах з владою. За усіх часів, коли відбуваються важливі зміни у суспільстві, надзвичайно актуальною постає проблема спрямованості та сутності розвитку взаємин влади та опозиції.

Необхідно зазначити, що поглиблене політологічне вивчення опозиції зобов'язане багато в чому ґрунтовним дослідженням, здійснених зарубіжними вченими М.Дюверже («Політичні партії», 1951 р.), Е.Фроммом («Душа людини», 1964 р.), Р.Далем («Поліархія: участь та опозиція», 1971 р.) та ін., які надали переконливий доказ соціальної, політичної та духовної потреби в справжній опозиції, яка б сприяла оновленню всього суспільства, його демократизації.

Складність з'ясування сутності опозиції пов'язана з відсутністю практики тлумачення змісту цього поняття у нормативно-правових актах. У наукових джерелах з відповідної проблематики опозицію часто описують як організовану групу індивідів, об'єднання на основі спільності, протистояння суб'єктів політики, протиставлення різних політик тощо [1].

У політичній практиці й науці визначаються різні види й форми політичної опозиції: стосовно системи влади — лояльні та нелояльні; за способом дії — системні й ситуативно орієнтовані. Розрізняють також парламентську опозицію та політичну. Якщо парламентська опозиція існує на рівні фракцій, то політична, крім фракцій, включає партійні структури поза парламентом, інші об'єднання, що виступають проти офіційного курсу держави або конкретних політичних діячів. Зіставляючи політичну та парламентську опозиції, можна виділити характеристики, що й дозволяють розкрити сутність опозиції.

Таким чином, узагальнено поняття опозиції можна визначити так: опозиція — цеорганізована група суб'єктів, що на основі спільного інтересу веде боротьбу різними доступними засобами за можливість володіння домінуючим політичним ресурсом та, залежно від форми функціонування, може набувати таких ознак, як системність та інституційність.

Запропоноване визначення повною мірою вкладається у розуміння поняття опозиції лише в країнах зі стабільними партійними системами, де політичний склад більшості та меншості є приблизно однаковим як у центрі, так і на місцях (США, Бельгія, Великобританія, Португалія, Швеція, Франція) [2]. Тому у зарубіжних країнах поняття інституційно оформленої опозиції сприймають на інтуїтивному рівні, а сама опозиційна діяльність у переважній більшості країн окремими законами не регулюється.

Опозиція є необхідною для демократичного розвитку суспільства, визначають її переважно через опозиційність до політичного курсу Президента. На сьогодні політичну коаліцію в Україні утворюють: Партія Петра Порошенка, «Народний Фронт», Об'єднання «Самопоміч», «Батьківщина». До опозиції належить «Опозиційний Блок», Радикальна партія Ляшка, а також умовно можна віднести Групу «Воля народу» та Групу «Економічний розвиток» [3].

Опозиційним силам в Україні насамперед не вистачає наявності чіткої позиції стосовно розвитку держави, найбільш актуальними їх проблемами є політична корупція, залежність від ФПГ і не підзвітність виборцям. Ідеологія влади за оцінками експертів поєднує елементи правих (консервативних) поглядів — в економіці, внутрішній і правовій політиці і проросійських поглядів — у питаннях гуманітарної і зовнішньої політики.

Формування інформаційного суспільства в Україні, використання інформаційно-комунікативних технологій є неможливим без розгляду в контексті розвитку «електронної демократії», впровадження «електронного врядування», тобто тих питань, які є на часі в Україні та орієнтовані на підвищення рівня участі громадян у політичному житті й актуалізують питання щодо майбутніх змін у характері взаємодії влади та опозиції в Україні.

У цьому контексті актуальним є вивчення такого порівняно нового напрямку в сфері масових комунікацій, як використання інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) та можливостей їх застосування у політичній діяльності.

Мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні особливостей інформативно-комунікативних технологій, які відіграють важливу роль в інформаційному полі взаємовідносин влади й опозиції та розвитку взаємин влади й опозиції в умовах розвитку нових інформаційних технологій (зокрема, на прикладі Інтернет-видань) за допомогою контент-аналізу через призму розвитку електронної демократії.

Досягнення мети здійснювалося через завдання дослідження, а саме: визначення напрямів взаємодії влади й опозиції в умовах використання ІКТ та проведення контент-аналізу ЗМІ шляхом статистичного та якісного аналізу публікацій в ТОП5 ключових он-лайн ЗМІ про суб'єкти дослідження за період 25.05.14—25.05.15 — час від обрання Президентом України П.Порошенка).

«Електронне урядування» — це внутрішня урядова інформаційна інфраструктура, аналог корпоративної мережі, а також зовнішня інформаційна інфраструктура, що взаємодіє з громадянами, підприємствами

й організаціями. У рамках концепції «електронної держави» інтегруються інформаційні ресурси органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, забезпечується доступ до них, а також створюється система он-лайнних послуг.

Поняття «електронне урядування» містить три основні складові, як-от:

— доступ громадян, організацій та державних службовців відповідно до рівня їх компетентності до будь-якої інформації, у тому числі оперативної, якою володіють, збирають або генерують органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, за винятком інформації, яка, згідно з чинним законодавством України, не може бути оприлюднена;

— збір, обробка і аналіз інформації на основі максимальної автоматизації всіх процесів та процедур в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування, введення електронного документообігу, створення баз даних тощо;

— надання органами виконавчої влади та місцевого самоврядування своїх послуг громадянам, підприємствам та організаціям в он-лайнному режимі [4].

Проте, електронне урядування — це більше управлінська система. Сьогодні інформаційне суспільство пропонує громадянам нові можливості впливу на політичну систему з використанням ІКТ. Їх поява виводить політичні відносини на якісно новий рівень, забезпечуючи зворотний зв'язок між владою і громадянами. Населення інтегрується безпосередньо у політичний процес. Серед новітніх форм політичної комунікації особливе місце посідає «електронна демократія» («е-демократія»).

Цей термін, що виник не так давно, вже прийнятий суспільством, громадськістю, і основні засади «електронної демократії» сформульовані. Сам термін уперше з'явився в США і досить швидко став загальноживаним у багатьох країнах світу [5]. У широкому значенні електронну демократію (e-democracy) трактують «як інструмент зміцнення демократичного політичного режиму, демократичних інститутів та процесів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій». М. Вершинін стверджує, що «е-демократія — це будь-яка демократична політична система, в якій комп'ютери і комп'ютерні мережі використовуються для виконання найважливіших функцій демократичного процесу, таких як поширення інформації та комунікація, об'єднання інтересів громадян і прийняття рішень (шляхом обговорень і голосування)» [6].

Наведемо ще декілька визначень «електронної демократії», порівняння яких дає можливість більш точно оцінити, який смисл вкладається в цей термін. «Електронна демократія є формою політичної організації,

яка характерна для інформаційного суспільства, що поєднує в собі властивості безпосередньої та плебісцитної демократії, а також можливості інформаційних технологій» [7, с.282]. Електронна демократія — «засіб здійснення прямої демократії за допомогою загальних електронних комунікаційних технологій, зокрема мережі Інтернет» [8, с.33]. Електронна демократія, як і її традиційна форма, може бути прямою (підготовка законів на основі принципу відкритого коду) та непрямую (електронне голосування, обговорення рішень місцевих органів влади та парламенту, ратифікація або подання в парламент законопроекту, який винесений на публічну дискусію в Інтернет і проголосований там).

Метою електронної демократії є систематизація думок і залучення якомога більше громадян й організацій у політичні рішення та процеси. Електронна демократія включає в себе застосування комп'ютерних технологій для інформування населення і влади, прийняття спільних рішень, контролювання виконання цих рішень і т.д. Електронна демократія вимагає від усіх учасників суспільних відносин активної участі в розвитку новітніх інструментів та демократичних процедур, які сприятимуть втіленню цієї ідеї.

В узагальненому вигляді е-демократія: відображає можливість кожного брати участь у формуванні та реалізації державної політики, прийнятті рішень органами влади, використовуючи при цьому інформаційні технології для двостороннього інтерактивного зв'язку між державою (органами влади) та громадянами; створює фундамент для участі громадянськості у прийнятті «державних» рішень, здійсненні впливу на формування і реалізацію державної політики, вирішенні питань місцевого значення, посиленні прозорості та підзвітності органів влади громадянам; включає в себе електронні вибори як елемент представницької демократії; є атрибутом захисту громадянами своїх інтересів і визначення форм співпраці з державою за допомогою технологій е-урядування; явище більш масштабне, ніж е-урядування.

Головні комунікаційні події між владою та опозицією розгортаються в мережі Інтернет, адже це є дешевим та оперативним засобом інформування, з охопленням мільйонів українців. Саме в Мережі можна зустріти класичну «джинсу», як з боку влади, так і опозиції.

Інтернет як важливий інструмент інформаційно-комунікативних технологій, як новий засіб політичної комунікації здатний значно поліпшити якість політичної дискусії. З іншого боку, інтернет-технології спрямовані на зміцнення сучасних демократичних інститутів, що за рахунок застосування інформаційно-комунікативних технологій можуть значно підсилити свою роль у демократичному процесі.

За демократичного режиму будь-якої країни виступають дві сили, які опонують: влада й опозиція. Кожна з цих гілок демократичного процесу переслідує свої цілі. Але й кожна з них репрезентує свою діяльність у суспільстві, як таку, що спрямована на врахування прагнень та сподівань громадськості.

І влада, й опозиція, використовуючи інформаційно-комунікативні технології, повинна враховувати, що е-демократія надає нині низку нових можливостей громадськості щодо формування свого ставлення до інститутів як влади, так і опозиції. На наш погляд, використання ІКТ повинно спрямовуватися так, щоб взаємодія політичної опозиції та влади ставала більш прозорою, ефективною та реалізовувалась за типом співробітництва.

Електронна підтримка конституційних політичних прав на участь в управлінні державними справами йде від інформування про різних претендентів на виборні посади й діяльність партій до участі в електронних форумах, в електронному голосуванні (е-голосуванні), електронних виборах (е-виборах).

Опозиція може використовувати інформаційно-комунікативні технології для активної участі у політичному житті країни, для ненасильницьких протестних акцій, для боротьби з порушеннями прав і свобод громадян.

Влада і опозиція, використовуючи інформаційно-комунікативні технології (особливо Інтернет), фактично опосередковано (через електорат, до якого вони звертаються), ведуть діалог і між собою; відбувається спілкування між владою та опозицією на інтерактивному рівні. Використовуючи нові канали подання інформації і комунікації, влада намагається просунути і підсилити базові представницькі позиції владних структур, відповідальних за політичну та соціально-економічну ситуацію в країні, для того щоб об'єднати громадян і державу, суспільство й уряд тощо.

З іншого боку, опозиція, маючи доступ до відповідної інформації, генерує через такі ж інформативно-комунікативні технології своє бачення ситуації в країні, таким чином створюючи можливості для більш інформативної участі громадян у політичному житті України.

У цьому сенсі надзвичайно важливим чинником є те, що сучасні інформаційно-комунікативні технології посилюють феномен прозорості, відкритості діяльності та відповідальності владних структур, зміцнюють канали інтерактивного спілкування між громадянами.

Як свідчить досвід, використання ІКТ в Україні, поки що взаємовідносини та діалог через ІКТ складаються не кращим чином. Переважно

інформаційно-комунікативні технології використовуються як маніпулятивні технології, для створення іміджу політичного діяча, для рекламування політиків та політичних інститутів [9, с.34].

Водночас такі властивості електронної демократії, як інтерактивність, швидкість передачі інформації, можливість утворення мережевих спільнот, є тими позитивними чинниками, які можуть позитивно позначитися на розвитку та функціонуванні взаємовідносин між усіма складовими громадянського суспільства: владою, опозицією, електоратом.

За джерелами «процес розвитку е-демократії в Україні зазнав кілька етапів формування, а саме: 1) 2000 — 2001 рр., коли визначалися найбільш загальні можливості використання сучасних ІКТ; 2) 2002—2003 рр., пов'язаний із формуванням механізмів е-уряду в Україні; 3) з 2003 р. до 2010 р., який спрямований на вдосконалення інформаційної взаємодії органів виконавчої влади між собою та інститутами громадянського суспільства, надання інформації та послуг за допомогою сучасних інформаційних технологій» [10].

Інформаційно-комунікативний простір взаємовідносин із громадськістю формується нині владою тільки в певних сегментах. На наш погляд, роль влади може полягати в тому, щоб її діалог з опозицією в сфері ІКТ став містком між політичними та економічними проектами влади та баченням результатів цих проектів суспільством.

За часів президентства П. Порошенка таким сегментом має бути настання миру в Україні. Це дуже важливий сегмент політичної діяльності і президентських і опозиційних сил. Враховуючи гасло опозиції, що мир — це найбільша на сьогодні цінність, і це гасло сприймається більшістю населення України, дуже важливо правильно використати ІКТ, щоб донести до населення позицію президента і його команди.

У цьому сенсі слід відзначити роботу низки телеканалів, таких як Експресо TV, 5-й канал та інші. Крім того, на телебаченні та в Інтернеті весь час подається інформація із зони АТО речниками відповідних служб. Найбільш важливі питання взаємодії України з Європейським Союзом та США в справі боротьби проти агресивної політики Росії висвітлюються на сайті Президента України і т. п. Зазначимо, що фактично для висвітлення подій задіяні усі засоби масової інформації та інформаційно-комунікативні технології.

Інформаційні технології здатні допомагати зняттю протиріч між владою і суспільством, які дуже часто відбуваються через недостатню інформованість, неможливість отримати інформацію. У цьому контексті існує два типи протиріч. Перший — ідеологічні, коли сторони добре знають позиції одна одної, але мають протилежні погляди. До згоди в

такому разі прийти вкрай важко. Другий тип суперечностей походить від неповної інформованості. Якщо говорити про взаємодію за лінією «влада — опозиція», то в низці випадків незадоволеність формується через неповне або неправильне розуміння мотивів або наслідків рішень, що приймаються. Грамотне застосування інформаційно-комунікаційних технологій, прозорість процесу обговорення й ухвалення рішень можуть знімати суперечності, що виникають. Використання інформаційних технологій здатне вивести на новий рівень не лише якість і терміни надання державних послуг, але і відкритість влади.

Комунікаційний підхід розглядає політичну владу як «політичний вибір, що здійснює суспільство внаслідок запропонованих керуючою групою альтернатив у рамках відібраних нею значенневих політичних кодів, за відомими і рівними для всіх правилами» [11]. Демократична влада передбачає діалогічне спілкування з опозицією й суспільством у цілому. Авторитарна пропонує сурогат діалогу, що постійно підмінюється переконанням, маніпуляцією.

Політична опозиція визначається як альтернативна влада зі своїм набором значенневих політичних кодів, обраних у цей момент меншостями в суспільстві, чий інтереси представлені або не представлені в парламенті.

Якщо відштовхуватися від традиційних уявлень про владу, то за «силової і атрибутивно-субстанціональної концепції інститут опозиції можливий, але сумнівний з погляду легальності, тому що в першому випадку перемагає найсильніший і править, нав'язуючи свою волю всім, не припускаючи ніякої «альтернативної влади», якою хотілося б бути опозиції» [12, с.12]. У другому випадку за погоджувальної концепції влада та опозиція убудовані у систему владних відносин унаслідок узгоджувальних процедур, переговорів і легалізації двосторонньої політичної комунікації. При цьому опозиція розділяє базові цінності суспільства й несе разом із владою відповідальність за все, що відбувається, з погляду сумлінного виконання власних функцій — якісної політичної критики урядового курсу й надання суспільству власних проєктів і альтернатив. Така опозиція є конструктивною. З погляду комунікативного підходу, політичну опозицію розглядають як «альтернативну владу зі своїм набором значенневих політичних кодів, обраних у цей момент меншостями в суспільстві, чий інтереси представлені або не представлені в парламенті» [13]. Як тільки її значенневі коди вибираються більшістю в суспільстві, вона перетворюється на владу й відразу стає уразливою для критики меншостей.

Взаємодію вважають взаємообумовленим процесом впливу одних суб'єктів на інші; керованим процесом реалізації зв'язків, який будувать-

ся на основі загального та специфічного в діяльності сторін, що взаємодіють, для досягнення нового якісного рівня. Взаємодією може бути процес узгодження та взаємного врахування різних соціальних інтересів.

Похідною від категорії «взаємодія» є категорія «взаємовплив», яка означає послідовну зміну суб'єкт-об'єктних характеристик учасників цього процесу: спочатку один є суб'єктом, а інший — об'єктом впливу, а потім — навпаки. Взаємодія розглядається як взаємообумовлений процес впливу інституту політичної опозиції на державне управління, а також останнього на перший.

Політична взаємодія влади й опозиції визначається як «вербальний і невербальний обмін ними обґрунтованими й, як правило, протилежними змістами, позиціями, поглядами відповідно до їх переконань і певних правил і процедурами з метою прийняття важливих політичних рішень із соціально-значимих проблем» [14].

Поширеною формою політичної діяльності є мітинг — збори прибічників певного рішення, ідеї, яка перетворюється на вимогу — заборонити або дозволити щось, підтримати чи засудити тощо. Головне, що відбувається на мітингу — це формування психологічної готовності індивідів приступати до дії, до конкретних заходів, щоб здійснити свої вимоги. Тут також відбувається пропаганда об'єднуючої ідеї засобами промов, скандування, транспарантів, масового скупчення. Для «мітингової» політичної діяльності є характерним домінування певної однієї ідеї, переважання емоційного начала над раціональним, витіснення логічності аргументів гучністю голосу, войовничістю промов. Коли панує мітинговий стиль політичної взаємодії, стають вельми ускладненими досягнення згоди між учасниками політичного процесу, пошук задовільних рішень спільних проблем через дискусію.

Сучасну опозицію в Україні умовно поділяють на парламентську та позапарламентську. Такий підхід доречний для використання на загальноукраїнському рівні, оскільки в деяких регіонах країни опозиційні партії мають більшість в обласних, районних і міських радах, їх представники обрані головами міських, селищних і сільських рад.

Парламентська опозиція більшою мірою, ніж будь-яка інша, перебуває «біля влади» [15]. Така близькість, як правило, призводить до того, що опозиція орієнтована не на боротьбу за ідею, а на боротьбу за владу. Опозиціонери традиційно будують свої очікування на тому, що їх більшою мірою, ніж провладні сили, підтримує електорат. Це — помилка, яка свідчить, що нинішня опозиція не орієнтується в електоральних настроях і очікуваннях, а отже — не може запропонувати привабливої для електорату мотивації дій. Понад усе, в наш час у пере-

сичного українця не викликає ентузіазму заклик до дій, що ведуть до революції або хаосу, оскільки будь-який індивід прагне стабільності, а не стан «вічної революції та війни» [16]. Отже, сучасна опозиція ідеологічно не здатна бути реальною альтернативою чинній владі, так само як і влада не має ніякого авторитету у людей. При цьому вона роз'єднана, а лідери різних політичних партій не шукають шляхів до об'єднання. Також в опозиції немає практики конструктивної боротьби із владою. Вона використовує або передвиборчу, або революційну риторику, спрямовану на «швидкий» результат. Це, як правило, або риторика «очорнення» конкурента, або риторика «телевізійної» опозиції, яка мало що може запропонувати в «живому» форматі, а працює в режимі «рекламної» матриці-слогана.

Для опозиції є вигідним культивування теми патерналістських очікувань від влади. При цьому опозиція втрачає симпатиків саме тому, що, формуючи повсякденні практики громадян, індивід усе більше орієнтується на свої можливості, а не на гарантовані державою.

Тож маємо зазначити, що у сучасному українському інформаційному просторі політична комунікація має суперечливий, часом агресивний характер, що негативно впливає не лише на рівень політичної культури суспільства, а й спричиняє дисбаланс масової свідомості аудиторії, створюючи психологічний дискомфорт, напругу, конфліктні ситуації та протистояння відносин між людьми на побутовому рівні. Майбутнє основних опозиційних сил значною мірою залежатиме від того, наскільки вони зможуть потрапити в резонанс із суспільними настроями, подолати роз'єднаність, навчатися працювати за нових умов.

Застосування нових інформаційно-комунікативних технологій (зокрема, інтернет-технологій) створює певні можливості для широкого залучення громадянського суспільства до політичного життя України.

Мережева взаємодія громадян, організацій та інститутів через електронну комунікаційну систему стала за сучасних умов важливим технологічним засобом впливу на демократичні процеси, результати якого можуть забезпечити прийняття більш ефективних політичних рішень і підвищити легітимність демократії в сенсі прийняття й підтримки громадянами демократичного режиму.

Провладна партія і владні структури на сьогодні ще не повною мірою використовують можливості е-демократії, застосовуючи інформаційно-комунікаційні технології лише в окремих сегментах політичного й економічного спілкування з громадянським суспільством. Розширення застосування ІКТ є нагальною потребою і повинно постійно перебувати в полі зору влади.

Важливим елементом демократичного врядування є прозорість роботи уряду та можливість громадян вільно брати участь у процесі вироблення державної політики. Створення урядом умов для вільного доступу громадян до рішень, які ухвалюють органи влади, а також врахування різних поглядів та інтересів — головне завдання, яке необхідно вирішити для посилення демократії та поліпшення якості урядової політики в Україні. Актуальність теми визначається важливістю застосування інформаційних технологій у процесах розроблення, прийняття та впровадження державних рішень як способу співпраці органів влади та громадян. Це сприятиме процесу реформування державного управління та розвитку відповідної сфери державної політики.

Прозорість у діяльності органів влади України і підзвітність перед громадськістю, її участь у процесі прийняття рішень за допомогою використання інформаційних технологій дозволить державі ефективніше будувати інформаційні канали для громадськості, забезпечувати контроль за їх виконанням у режимі on-line і тим самим підвищить відповідальність уряду. Для успішного та результативного впровадження інформаційно-комунікаційних інновацій у діяльність органів влади необхідна відповідна державна політика, спрямована на створення умов для виробництва, збереження, поширення та комплексного використання всіх видів державних інформаційних ресурсів, вільного доступу до них громадян та організацій усіх форм власності, на підвищення ефективності діяльності органів державної влади, управління та місцевого самоврядування. Розширення ринку інформаційних технологій в Україні уможлиблює розвиток найбільш прогресивних методів і методологій процесу отримання загальної та вузькоспеціалізованої інформації. Комунікаційні можливості державної влади не обмежуються наявністю ефективних інформаційних каналів, головне — здатність спілкуватися з населенням, пояснювати суспільству свої рішення, задовольняти запити різних соціальних груп. Якщо в державній діяльності відсутня транспарентність і своєчасне інформування населення про найближчі перспективи й очікувані результати, в суспільстві виникають передумови до відчуження населення від інститутів влади і, як наслідок, народжується недовіра до урядових програм і рішень.

Для з'ясування, зокрема, тем публікацій за досліджуваний період, взаємодії влади і опозиції стосовно контексту публікації, використання слова «довіра» щодо контексту публікації, частоти згадувань суб'єктів влади та опозиції тощо було проведено контент-аналіз публікацій у он-лайн ЗМІ.

Програма, за допомогою якої проводилося дослідження має назву SPSS і також IBM SPSS (англ. Statistical Package for the Social Sciences — «ста-

тистичний пакет для соціальних наук», на сьогодні ця назва не використовується) — програмне забезпечення, що з 1968 року використовується для статистичного аналізу даних. На додаток до наукових досліджень часто застосовується в дослідженнях ринку й громадської думки [17].

Оскільки на сьогодні Інтернет має більше охоплення, ніж друковані ЗМІ, методика дослідження базувалася на контент-аналізі публікацій в ТОП 5 ключових он-лайн ЗМІ. За рейтингом порталів gemiusAudience [18] було обрано ТОП 5 «новинних» порталів: «Сьогодні» [19], «ТСН» [20], «Ліга» [21], «Обозреватель» [22], «Українська правда» [23].

Контент-аналіз ЗМІ відбувався шляхом проведення статистичного та якісного аналізу публікацій про суб'єкти дослідження за конкретний період (25.05.14—25.05.15 — рік від обрання нового Президента України). Зокрема, складався повний статистичний звіт згадувань у ЗМІ з відображенням характеру згадок, із врахуванням вибірки 10% (всього більше трьох тисяч публікацій) від загальної сукупності згадувань суб'єктів дослідження у ЗМІ, що у кількісному вираженні становило 331.

Публікації оцінювалися за такими параметрами: Дата. Джерело. Заголовок. Лід. Тональність. Належність ЗМІ до політичних сил. Взаємодія влади і опозиції щодо контексту публікації. Тема публікації. Критика щодо контексту публікації. Слово «довіра» щодо контексту публікації. Активність влади та опозиції. На основі цих даних згенеровано тенденції за допомогою програмного забезпечення SPSS.

Було проаналізовано ТОП 5 он-лайн ресурсів соціально-політичного спрямування.

Проопозиційний ЗМІ: «Сьогодні» (Ахметов); за поглядами більше проопозиційний: «Українська правда» (складно визначити).

Провладний ЗМІ: «ТСН» (Коломойський), «Ліга» (Пінчук), «Обозреватель» (Турчинов/Бродський); Період аналізу — 1 рік (25.05.2014 — 25.05.2015). Вибірка статей — 10%. У результаті оброблено 331 стаття (всього проаналізовано більше трьох тисяч статей).

Джерела публікацій

Частота згадування суб'єктів влади ключовими он-лайн ЗМІ:

«Сьогодні»: 68

«ТСН»: 20

«Ліга»: 34

«Обозреватель»: 21

«Українська правда»: 31

Отже, влада найчастіше згадується у он-лайн ресурсі «Сьогодні», найменше у «ТСН».

Частота згадування суб'єктів опозиції ключовими он-лайн ЗМІ:

«Сьогодні»: 28

«ТСН»: 22

«Лига»: 24

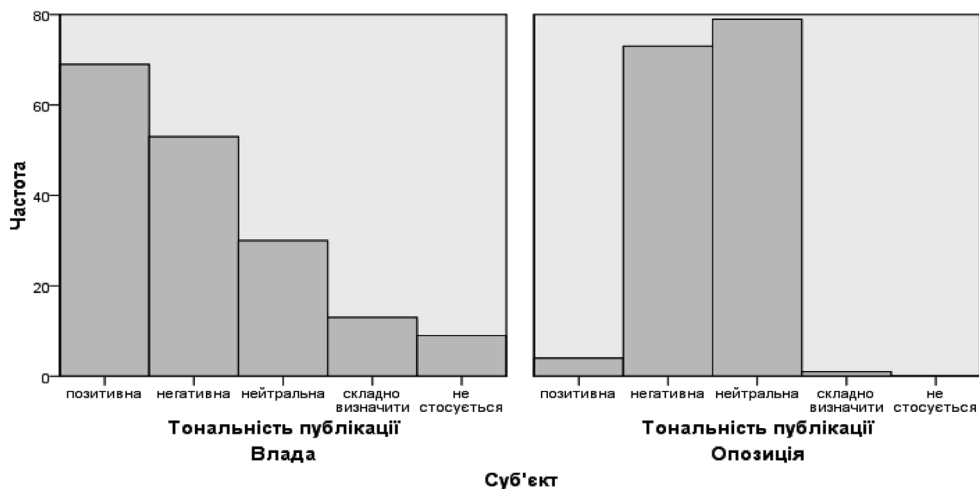
«Обозреватель»: 31

«Українська правда»: 52

Отже, опозиція найчастіше згадується у он-лайн ресурсі «Українська правда», найменше у «ТСН». Тобто, можемо зробити висновок, що інтернет-ресурс Коломойського «ТСН» посідає позицію 50 на 50 у висвітленні питань влади і опозиції.

Співвідношення частоти публікацій: про владу — 174 (52,6%); про опозицію — 157 (47,4%).

Порівняння тональності публікацій про владу і про опозицію:

Позитивна — 69 (4)

Негативна — 53 (73)

Нейтральна — 30 (79)

Складно визначитися — 13 (1)

Не стосується — 9 (0).

[Колонка «не стосується» означає, що певна кількість статей не стосується цього питання. Наприклад, візьмемо статтю «Во фракцію Опозиційного блока вошли 40 депутатів». Відповідно до таблиці «Взаємодія влади і опозиції» ця статтю не включено, тому що вона не містить заданих дескрипторів, як то: «протидія», «взаємодія», тому її й віднесено до колонки «не стосується»].

Усього ж позитивних публікацій і про владу, і про опозицію 73, значно більше негативних публікацій і про владу, і про опозицію — 126;

нейтральних у цілому — 109; незначна кількість тих, які складно визначити, — 14 та 9, що не стосуються досліджуваної проблеми.

Тематика публікацій про владу і про опозицію, відповідно:

Політика — 113 (93); всього — 206.

Міжнародні відносини — 11 (3); всього — 14

Економіка — 14 (4); всього — 18.

Соціальна — 16 (20); всього — 36.

Війна — 12 (15); всього — 27.

Можемо зробити висновок, що домінантними серед публікацій у охарактеризованих джерелах про владу є теми політики, міжнародних відносин, економіки; натомість переважаючими темами про опозицію є соціальна проблематика та тема війни.

Критика стосовно контексту публікації (частота):

Влада критикує опозицію — 13 (3,9 %).

Опозиція критикує владу — 46 (13,9 %).

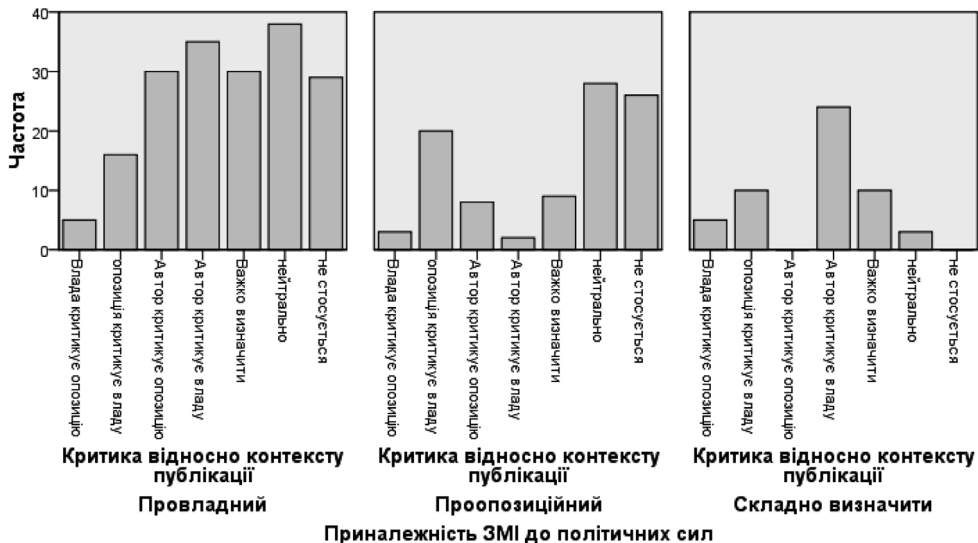
Автор критикує опозицію — 38 (11,5 %).

Автор критикує владу — 61 (18,4 %).

Складно визначити — 49 (14,8 %).

Нейтрально — 69 (20,8 %).

Не стосується — 55 (16,6 %).

Отже, опозиція критикує владу втричі частіше, ніж влада опозицію. Те саме стосується і авторів публікацій, які частіше критикують владу. Досить суттєвий відсоток (частоти) нейтральних публікацій та тих, у яких складно визначити досліджуваний контекст.

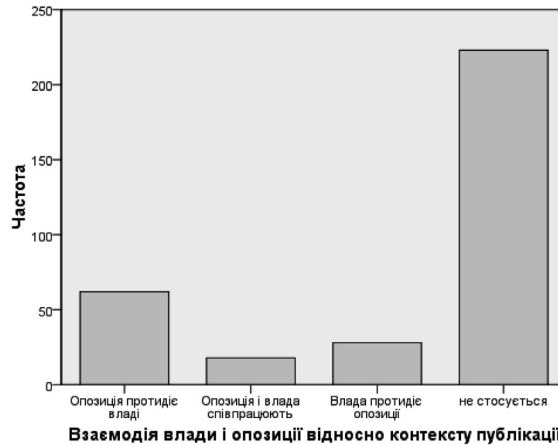
Взаємодія влади і опозиції щодо контексту публікацій

Опозиція протидіє владі — 62 (18,7 %).

Опозиція і влада співпрацюють — 18 (5,4 %).

Влада протидіє опозиції — 28 (8,5 %).

Не стосується — 223 (67,4 %).

Щодо контексту публікацій значно більше публікацій, у яких опозиція протидіє владі. Випадки, коли опозиція і влада співпрацюють або принаймні вирішують спільні питання поодинокі та у контексті всього масиву досліджуваних публікацій становлять лише 5,4 відсотка.

Довіра до влади або опозиції (стосовно контексту публікацій)

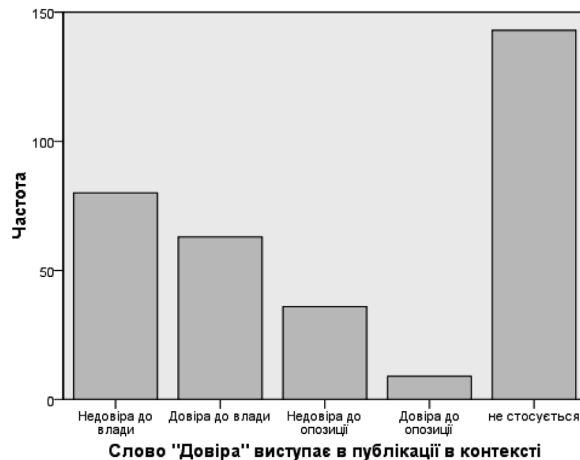
Недовіра до влади — 80 (23,8 %).

Довіра до влади — 65 (19,4 %).

Недовіра до опозиції — 40 (11,9 %).

Довіра до опозиції — 10 (2,9 %).

Не стосується — 140 (42 %).

Характерним під час аналізу виявилось те, що більшість із досліджуваних публікацій взагалі не торкаються проблеми довіри. Публікацій, у яких простежуються аспекти довіри до влади, значно більше, ніж до опозиції, однак чітка позиція недовіри до влади вища, ніж до опозиції. Проте, темою наступних публікацій буде вже відстеження динаміки змін проаналізованого періоду та за 2016 рік.

У цілому ж електронна демократія відкриває широкі можливості для взаємодії опозиції і влади через засоби інформаційно-комунікаційних технологій внаслідок забезпечення зворотного зв'язку між громадянами і опозицією, громадянами і владою. Врешті, «е-демократія» означає врахування думок громадян і організацій щодо політичних відносин і процесів, як владою, так і опозицією, що повинно модифікувати, коригувати дії обох сторін, наближаючи їх до плідної співпраці на користь політичного й економічного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Гаврилов Г. Модели политической оппозиции: теоретико-методологический анализ / Гаврилова Г. — Екатеринбург, 2003. — С. 12—13.
2. Конончук С. Г. Парламентська опозиція в Україні: модель та провадження: Дослідження проблеми / С. Г. Конончук, О. А. Ярош. — К. : Український незалежний центр політичних досліджень, 2006. — С. 7.
3. Див.: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>
4. Дубас О.П. Електронна демократія: сутність і перспективи розвитку в Україні / О.П.Дубас [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdakk/2011_1/43.pdf
5. Див.:Грицяк Н. В. Електронна демократія як механізм політичної взаємодії : Навч.-метод. рек. / Н. В. Грицяк, С. Г. Соловійов. — К.: НАДУ, 2013. — 44 с.
6. Вершинин М. «Електронное правительство» в XXI веке / М. Вершинин [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.prnews.spb.ru>.
7. Сичова В. В. Взаємодія інституту політичної опозиції та державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства / В. В. Сичова // Актуальні проблеми державного управління. — 2012. — № 2 (42). — С. 282—292.
8. Василевич Ю. В. Досягнення та перспективи використання інформаційно-комунікаційних технологій у сфері політики: електронна демократія / Ю. В. Василевич // Наукові праці. Політологія. — 2012. — Вип. 185, Т. 197. — С. 33—36.

9. Клімушин П. С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві: Монографія / П. С. Клімушин, А. О. Серенюк. — Харків: Вид-во Хар РІНАДУ «Магістр». — 2010. — 312.

10. Сало І. Розвиток електронної демократії в Україні / І. Сало. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/January2010/01.htm>

11. Связи с общественностью как социальная инженерия / Под ред. В. Ачкасовой, Л. Володиной. — СПб.: Речь, 2005. — 336 с.

12. Сунгуров А. Ю. Взаимодействие власти и структур гражданского общества: возможные модели / А. Ю. Сунгуров // Гражданский диалог. — 2008. — № 3. — С. 12—17.

13. Связи с общественностью как социальная инженерия / Под ред. В. Ачкасовой, Л. Володиной. — СПб.: Речь, 2005. — 336 с.

14. Бойко О. Аналіз інформаційно-комунікативних технологій як механізму досягнення політичного результату // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. — 2009. — Вип.11. — С. 29—34.

15. Петренко О. Парламентська опозиція: європейський досвід і Україна / О. Петренко // Ефективність державного управління : Зб. наук. пр. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2007. — Вип. № 12. — С.146—152.

16. Жданов І. Рік опозиції: місце під холодним сонцем / І. Жданов // Дзеркало тижня. — 2011. — № 10. — С.2.

17. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/SPSS>

18. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.audience.com.ua/pages/display/reach>

19. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.segodnya.ua

20. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tsn.ua/>

21. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.liga.net/>

22. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://obozrevatel.com>

23. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.pravda.com.ua

References

1. Havrylov H. Modely polytycheskoy oppozytsyy: teoretyko-metodolohycheskyu analiz / Havrylova H. — Ekaterynburh, 2003. — S. 12—13.

2. Kononchuk S. H. Parlament's'ka oppozytsiya v Ukrayini: model' ta provadzhennya: Doslidzhennya problemy / S. H. Kononchuk, O. A. Yarosh. — K. : Ukrayins'kyu nezalezhnyy tsentr politychnykh doslidzhen', 2006. — S. 7.

3. Dyv.: [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://rada.gov.ua/>
4. Dubas O.P. Elektronna demokratiya: sutnist' i perspektyvy rozvytku v Ukraini / O.P.Dubas [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdakk/2011_1/43.pdf
5. Dyv.: Hrytsyak N. V. Elektronna demokratiya yak mekhanizm politychnoyi vzayemodiyi : Navch.-metod. rek. / N. V. Hrytsyak, S. H. Solovyov. — K.: NADU, 2013. — 44 s.
6. Vershynyn M. «Elektronnoe pravytel'stvo» v XXI veke / M. Vershynyn [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.prnews.spb.ru>.
7. Sychova V. V. Vzayemodiya instytutu politychnoyi opozytsiyi ta derzhavnoho upravlinnya v umovakh rozvytku informatsiynoho suspil'stva / V. V. Sychova // Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya. — 2012. — № 2 (42). — S. 282 — 292.
8. Vasylevych Yu. V. Dosyahnennya ta perspektyvy vykorystannya informatsiyno-komunikatsiynykh tekhnolohiy u sferi polityky: elektronna demokratiya / Yu. V. Vasylevych // Naukovi pratsi. Politolohiya. — 2012. — Vyp. 185, T. 197. — S. 33—36.
9. Klimushyn P. S. Elektronne uryaduvannya v informatsiynomu suspil'stvi: Monohrafiya / P. S. Klimushyn. A. O. Serenok. — Kharkiv: Vyd-vo Khar RINADU «Mahistr». — 2010. — 312.
10. Salo I. Rozvytok elektronnoyi demokratiyi v Ukraini / I.Salo. — [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/January2010/01.htm>
11. Svyazy s obshchestvennost'yu kak sotsyal'naya ynzheneryya / Pod red. V. Achkasovoy, L. Volodynoy. — SPb.: Rech', 2005. — 336 s.
12. Sunhurov A. Yu. Vzaymodeystvye vlasty y struktur hrazhdanskoho obshchestva: vozmozhnye modely / A. Yu. Sunhurov // Hrazhdanskyy dyaloh. — 2008. — № 3. — S. 12—17.
13. Svyazy s obshchestvennost'yu kak sotsyal'naya ynzheneryya / Pod red. V. Achkasovoy, L. Volodynoy. — SPb.: Rech', 2005. — 336 s.
14. Boyko O. Analiz informatsiyno-komunikatyvnykh tekhnolohiy yak mekhanizmu dosyahnennya politychnoho rezul'tatu // Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya: Politolohiya, Sotsiolohiya, Filosofiya. — 2009. — Vyp.11. — S. 29—34.
15. Petrenko O. Parlament's'ka opozytsiya: yevropeys'kyy dosvid i Ukraina / O. Petrenko // Efektyvnist' derzhavnoho upravlinnya : Zb. nauk. pr. — L'viv : LRIDU NADU, 2007. — Vyp. № 12. — S.146—152.
16. Zhdanov I. Rik opozytsiyi: mistse pid kholodnym sontsem / I. Zhdanov // Dzerkalo tyzhnya. — 2011. — № 10. — S.2.

17. [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu :<https://uk.wikipedia.org/wiki/SPSS>
18. [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.audience.com.ua/pages/display/reach>
19. [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: www.segodnya.ua
20. [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://tsn.ua/>
21. [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.liga.net/>
22. [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://obozrevatel.com>
23. Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: www.pravda.com.ua

Larysa Kochubei

Doctor of Political Sciences, Professor

Lead researcher of theoretical
and applied problems of political science

I. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine

Information and communication technologies interaction between power and opposition in modern Ukraine

In the article the modern information and communication technologies interaction between power and opposition in the first year of presidency Petro Poroshenko. The study was bas on five key online sources. Overview opposition concept can be defined as: the opposition-tseorhanizovana group entities based on common interest fighting various means available for the possession of the dominant political resource and, depending on the type of operation, may acquire characteristics such as consistency and instytutsiy-nist. It is noted that dominant among the publications described sources of power are topics politics, international relations, economics; Instead dominant themes of opposition is social issues and the topic of war. Noted that “e-government” — an internal government information infrastructure, analogue corporate network and external information infrastructure that interacts with citizens, businesses and organizations.

Keywords: *government, opposition, interaction, technology, information and communication, Ukraine, information and communication technology, political processes, e-government.*